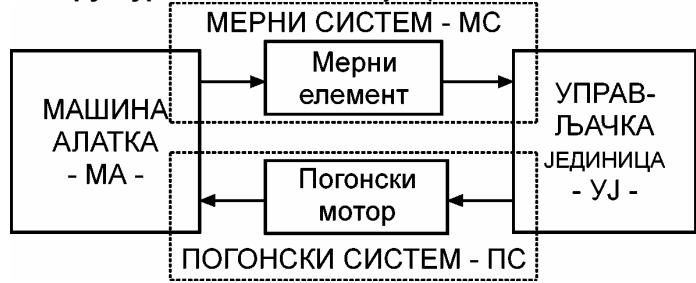

НУМА СИСТЕМИ

Литература: М. Калајић „Технологија машиноградње” (стр. од 90. до 109.)

НУМА системи - NC systems (Нумеричко Управљање Машинама Алаткама - Numerical Control) су системи код којих је управљање кретањима извршних органа машина алатки оствариво на основу инструкција које се задају у алфанумеричком коду, што значи да се ток информација у оквиру управљачког програма састоји од дискретних бројних вредности.

Структура НУМА система је приказана на слици:

Управљачка јединица обезбеђује:

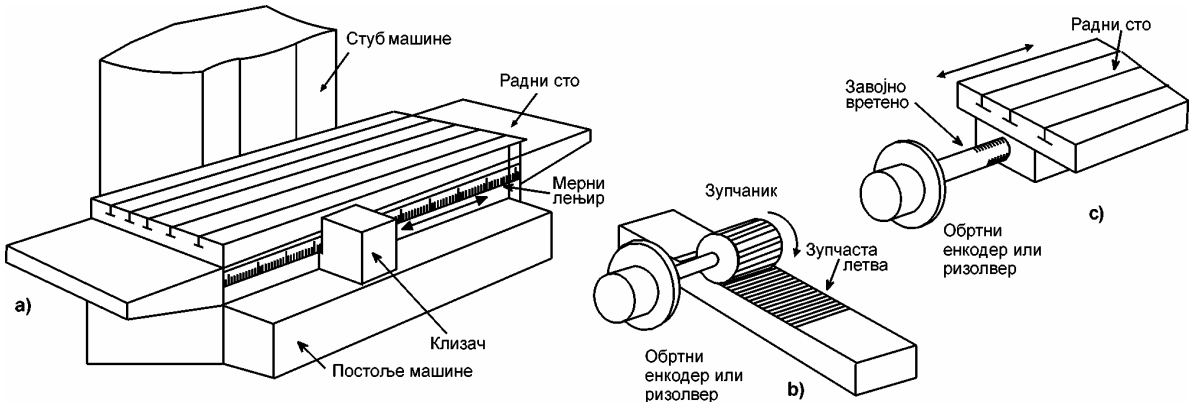
- ✓ управљање функцијама НУМА система које су задате управљачким програмом (уноси се преко тастатуре на УЈ или преко тастатуре другог рачунара повезаног са УЈ);
- ✓ интерполацију (линеарну, кружну или вишег реда);
- ✓ корекцију путање алата.

Погонски системи:

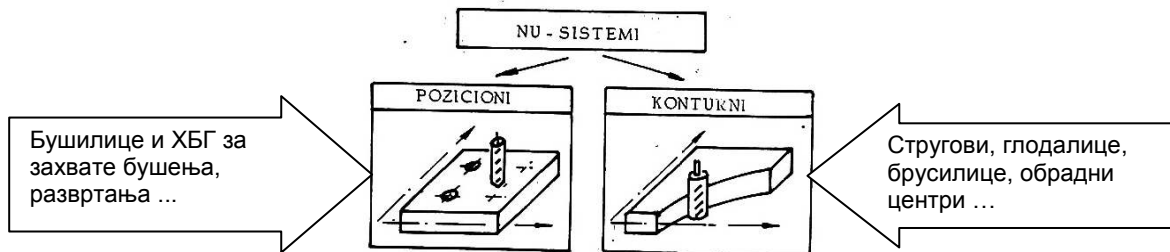
- ✓ обезбеђују ток информација и енергије у НУМА систему;
- ✓ деле се на системе: за главно кретање и помоћна кретања;
- ✓ састоје се од: појачивача, регулатора и актуатора;
- ✓ врсте: ЕКМ (код отворених система), ЕКХМ, DC (код затворених система), АС, хидромотори, хидроцилиндри.

Мерни системи:

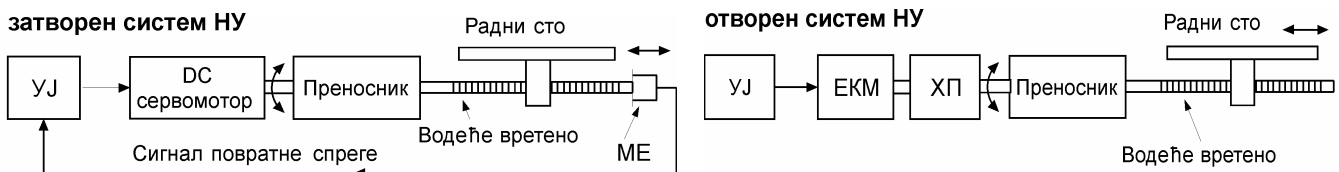
- ✓ транслаторни (непосредно мерење, доња слика под а) и
- ✓ угаони (посредно мерење, доње слике под б и с).

Према технолошком задатку управљања обрадом, НУМА системи се деле на: **системе позиционог НУ** и **системе контурног НУ**.

Подела система управљања – структурне схеме НУМА система у зависности од мерног елемента:

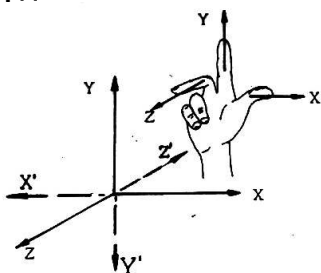

ТЕХНОЛОГИЈА МАШИНСКЕ ОБРАДЕ

Врсте програмирања НУМА система:

- G-код – ручно програмирање проблемски оријентисаним језиком који „разуме“ машина. Потребни улази: план алата, план обратка, план стезања. Програм се може унети у УЈ коришћењем тастатуре на пулту УЈ (за краће програме и тестирања); други начин је уношење програма преко спољашњег медија (некад преко читача-бушене траке, па касније преко „флопија“; данас директном везом са рачунаром – CNC).
- Новији начин програмирања: коришћењем виших програмских језика (команде APT_a, EXAPT_a, ADAPT_a, ...), а затим се врши постпроцесирање тако написаног програма за дотичну машину алатку.
- Данас: савремени CAD/CAM пакети (ProE, Catia, SolidWorks ...) – селекцијом површи обратка на екрану, док рачунар сам прорачунава параметре режима и путање алата коришћењем ових софтвера; технолог се бави само оптимизацијом режима, као и бројем и редоследом захвата (шта ће прво да се обради).

Координатни системи НУМА су стандардизовани:

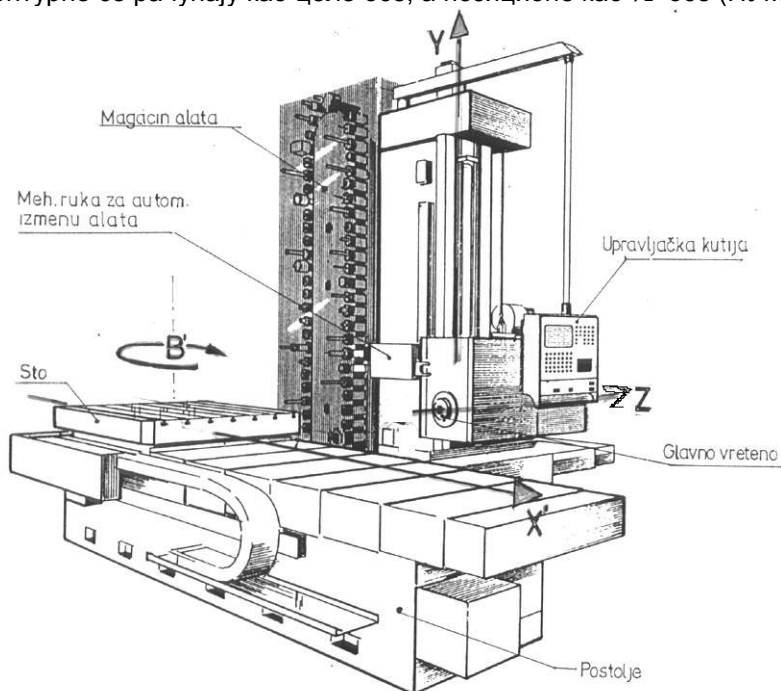
- X, Y, Z – транслаторна кретања која изводи алат
- X', Y', Z' транслаторна кретања која изводи обрадак
- A, B, C, A', B', C' – обртна кретања око оса X, Y, Z, X', Y', Z'
- Правила са одређивање оса машине:
  - оса Z – оса обртања обратка код стругова, односно алата код бушилица и глодалица – оса GB (главно вретено)
  - оса X је увек хоризонтална
  - смер осе је позитиван ако се алат и обрадак међусобно удаљују
  - смер осе Y се одређује према правилу десне руке

Свака покретна оса НУМА система поседује: електромотор, преносник, мерни систем.

НУМА системи подразумевају управљање и по позицији и по брзини, сходно типу мерног елемента;

Одређивање броја оса врши се према следећим правилима:

- не урачунава се управљање главним кретањем,
- контурне се рачунају као целе осе, а позиционе као $\frac{1}{2}$ осе (НУМА могу бити мин. 2-осни, макс. 5-осни).

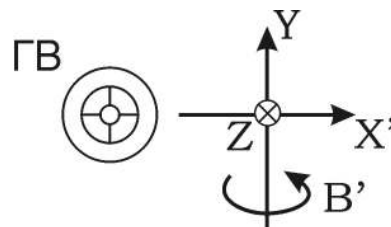
KOORDINATNI SISTEM OBRADNOG CENTRA
(HORIZONTALNE BUŠILICE GLODALICE)

НУ хоризонтална бушилица-глодалица НВГ 80

- главно кретање: обртно кретање алата;
- помоћна кретања:
  - хоризонтално примицање и одмицање стуба, оса Z;
  - хоризонтално кретање стола са обратком, оса X';
  - вертикално кретање алата по стубу, оса Y;
- обртање стола B' – само 4 положаја под углом 90° (позиционо кретање се не рачуна у број оса);
- $2\frac{1}{2}$ осе:
  - оса X' контурно управљана,
  - оса Y контурно управљана,
  - оса Z позиционо управљана, само за бушење;
- Мерни систем затворен, линијски мерни елементи;
- Преносници за све линеарне осе: EM – завојно вретено – навртка.

НУ хоризонтални обрадни центар НМС500

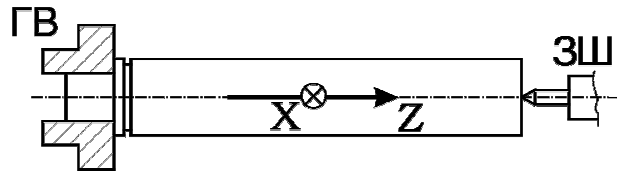
- хоризонтална бушилица-глодалица + простругивање;
- аутоматска измена алата (42 алата);
- аутоматска измена обрадака (два палетна места);
- аутоматско одвођење струготине, грабуљаста преносник;
- 4 осе: X', Y, Z, B' – обртање стола, управљиво и по позицији и по брзини $\Rightarrow$ могу се обрађивати завојна вретена;
- УЈ FANUC не подржава управљање по 4 осе, већ само по 3, зато је машина ипак троосна;
- 3 управљиве осе имају затворени MC – непокретни део се везује за постолје, а покретни за клизач.

ТЕХНОЛОГИЈА МАШИНСКЕ ОБРАДЕ

CNC револвер струг PH42-CNC

- ГВ – главно обртно кретање – Z правац;
- помоћни прибор: стезна глава, носач задњег шилка;
- магацин алата: револвер глава, максимално 13 алата;
- 2 осе (X и Z) контурно управљање;
- на свакој оси ЕМ+енкодер ⇒ полуотворен систем.

НУ вертикална глодалица

- није универзална, не заокреће се сто;
- УЈ без тастатуре;
- има читач бушене траке и (потенциометре) за дефинисање броја импулса који се шаљу електрокорачном мотору;
- отворен НУ систем;
- 2-осна, контурно управљање, X и Y оса.

НУ ерозимат са жицом EB.00.000. M4

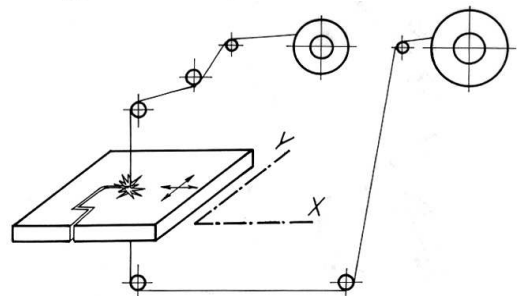
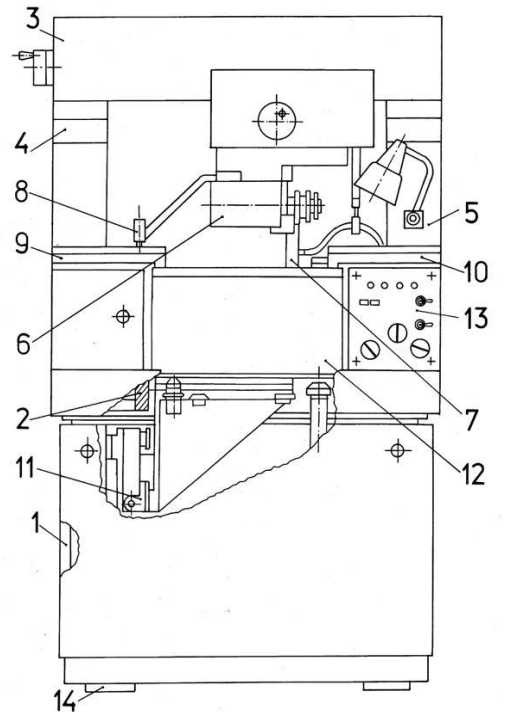
Принцип рада: кроз жицу тече струја чија јачина дефинише режим обраде – „баца“ варницу на метал у радном флуиду, диелектрикуму (овде је то H_2O из градске водоводне мреже). Дакле, тада долази до електричне ерозије на површини материјала обратка – скидање металних делова обратка дејством електричног пражњења између електрода (катоде-жице и аноде-обратка), у течной диелектричној средини.

Основне целине ерозимата:

- машина алатка – ерозимат,
- управљачка јединица,
- генератор.

Основни делови (на слици десно):

1. заварено кућиште,
  2. основа координатног стола,
  3. координатни сто,
  - 4,5. ослонци,
  6. блок за премотавање и затезање жице,
  7. рачва,
  8. цртач,
  - 9,10. конзолни носачи,
  11. механизам за дизање каде,
  12. када,
  13. пулт уређаја за управљање.
- Поступак: неконвенционална електроерозиона обрада.
  - Намена: обрада унутрашњих и спољашњих површина обратка од проводних и полупроводних материјала коришћењем електроде.
  - 2 варијанте електроде:
    - са жицом, (месинг, молибден, волфрам, пречника од 0.05 до 0.3 mm),
    - са бакарном електродом.
  - Погонски систем: 2 електрокорачна мотора.
  - Мерни систем: отвореног типа.
  - Контурно управљање по X и Y (на слици десно).
  - Управљачка јединица: нема дисплеј, нема симулацију обраде на екрану, већ има писач (налик малом плотеру) чије су осе повезане са осамашине.

ТЕХНОЛОГИЈА МАШИНСКЕ ОБРАДЕ

ИНДУСТРИЈСКИ РОБОТИ

Дефиниција IP (ISO 8373)

„Индустијски робот је вишенаменска, репрограмабилна, манипулациона и аутоматски управљана машина, са више степени слободе, која може бити у фиксираном положају или мобилна, а користи се за аутоматизоване примене у индустрији”.

RIA (Robotic Institute of America) дефиниција

„Индустијски робот је репрограмабилни, вишефункционални манипулатор пројектован да помера материјал, делове, алате и специјалне уређаје кроз различита програмирана кретања при извршавању постављених технолошких задатака.

Значај IP

- аутоматизација производње
- подизање нивоа продуктивности
- одржавање константног нивоа квалитета
- хуманизација рада

Подсистеми IP

Индустијски робот има 6 основних подсистема, који извршавањем својих функција и међусобном координацијом остварују укупну функционалност IP:

- 1. Механички систем** (механичка структура, механизам робота, манипулатор)
  - основна функција – успостављање просторних односа између енд-ефектора и радног објекта - нпр. обратка
  - састоји се из сегмената повезаних обртним или транслаторним зглобовима који су оснажени погонским системима
  - обично је фиксиран за подлогу, а може имати и додатне (мобилне) осе; индустријски роботи су и робоколица (аутоматизовани унутрашњи транспорт)
- 2. Енд-ефектори** (завршни уређаји, радни органи)
  - хватачи који имају задатак хватања и држања објеката, или
  - алати, који имају улогу обављања процеса (као што су заваривање, бојење, обрада, итд.)
- 3. Управљачки систем**
  - омогућава меморисање, одвијање тока програма, везу са периферним уређајима, управљање и надгледање извршавања појединих функција
  - управљање погонским системима је готово увек серво-системски регулисано, изузев у случају пнеуматског погона
  - по начину кретања, управљање може бити: „Point-to-Point” (тачка по тачка), или „Continuous Path” (управљање по трајекторији - контури)
- 4. Погонски систем**
  - има функцију претварања и преноса енергије до појединих оса робота
  - електрични (најчешће DC), пнеуматски или хидраулични мотори
  - са преносником (код DC електромотора обавезно) или без преносника (код DD „direct-drive” електромотора)

5. Мерни систем

- унутрашњи сензори који омогућавају мерење положаја и брзине појединих оса робота (потенциометри, енкодери, ризолвери, тахо-генератори, итд.)

6. Сензорски систем

- омогућава обухватање утицаја околине, мерење физичких величина и препознавање облика и положаја објеката у радном окружењу робота

Техничке карактеристике ИР

1. број степени слободе (најчешће од 4 до 6)

- у општем случају потребно је 6 степени слободе кретања да би се тело слободно позиционирало и оријентисало у простору
- прва три степена слободе чине основну (минималну) конфигурацију руке робота и називају се степени слободе позиционирања или краће осе позиционирања
- друга три степена слободе одређују осе оријентације и остварују их зглобови енд-ефектора (најчешће хватача у виду шаке)
- тзв. *редундантни роботи* имају више од 6 степени слободе кретања ⇒ већа могућност заобилажења препрека – позиција у радном простору се може достићи на више од једног начина

2. радни простор

- *достизиви радни простор* је онај кога врх енд-ефектора може физички достићи
- *радни простор вештине* је део достизивог радног простора који енд-ефектор може физички достићи са произвољном оријентацијом енд-ефектора

3. носивост (мала - испод 1кг, средња, велика - преко 100кг)

4. тачност достизања крајње позиције (тачност позиционирања врха робота, аритметичка средина у Гаусовој криви)

5. понављајућа тачност (статистичка величина, мера расипања)

6. резолуција (програмска и управљачка, обично су једнаке)

- програмска ⇒ најмањи инкремент доступан програмеру
- управљачка ⇒ најмањи инкремент који мерни елемент пута може да региструје у повратној спрези са управљачком јединицом

7. брзина

- мањи габарити ⇒ веће брзине

8. управљачки систем (нпр. серво „РТР” или „СР”)

9. снага погонских мотора

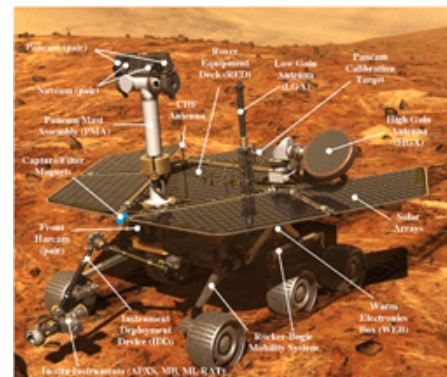
Методe програмирања ИР

1. „on-line” (програмирање обучавањем)

- *предности*: једноставност, поузданост
- *мане*: машина је заузета док траје програмирање

2. „off-line” (програмирање употребом програмских језика)

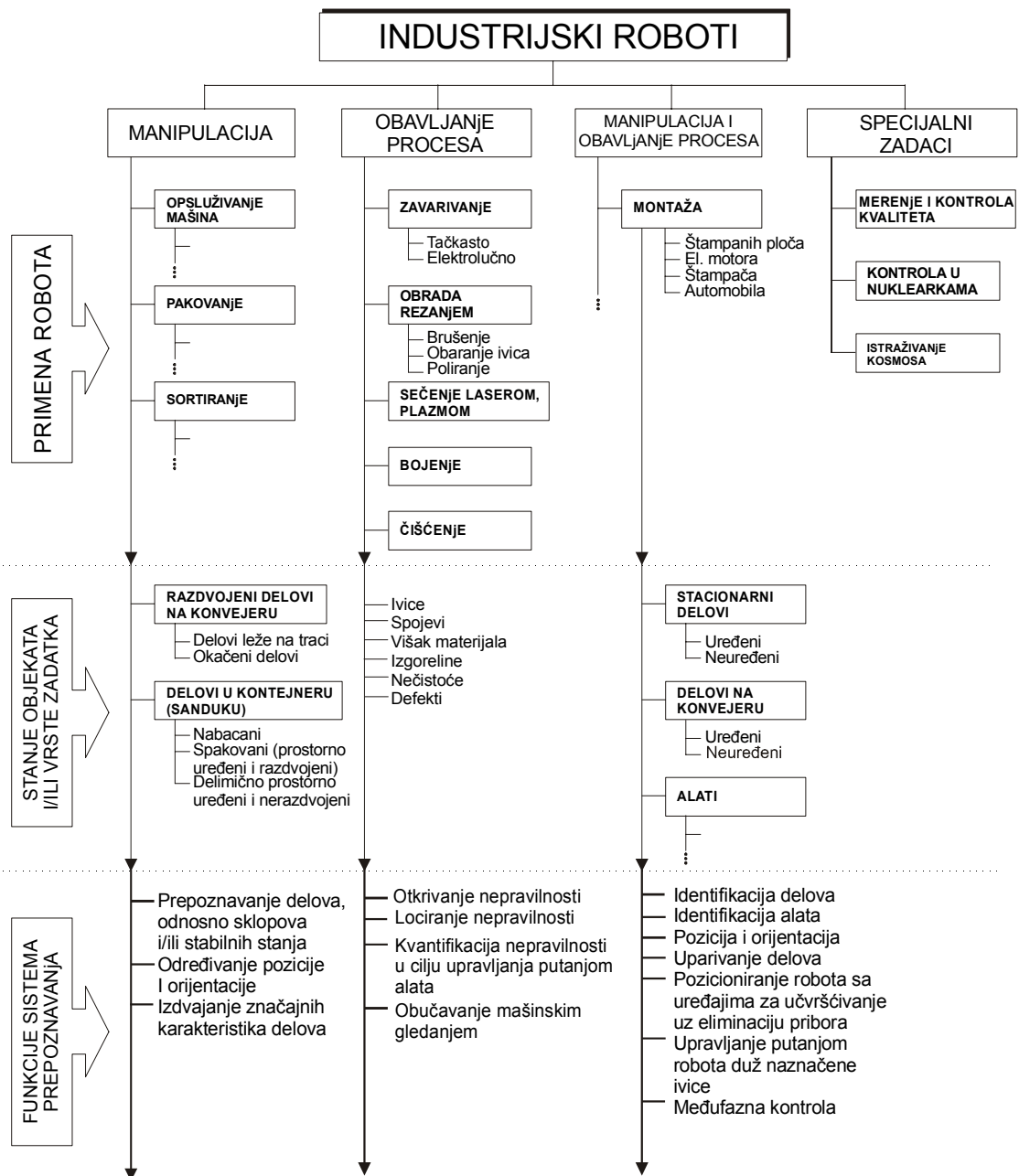
- *предности*: мањи губитак радног времена, могућност симулације
- *мане*: сложеност, потребан висок степен стручне спреме оператера

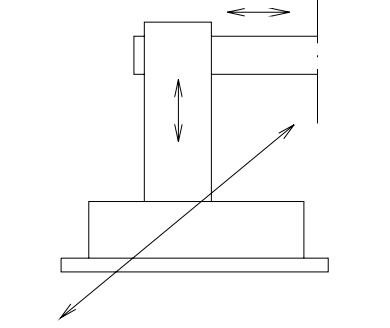
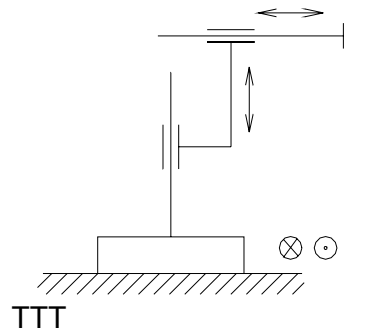
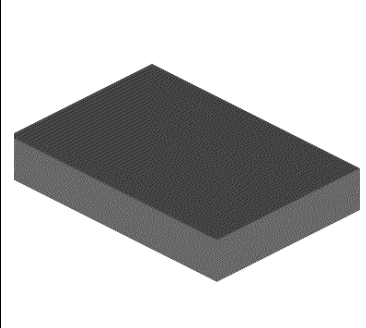
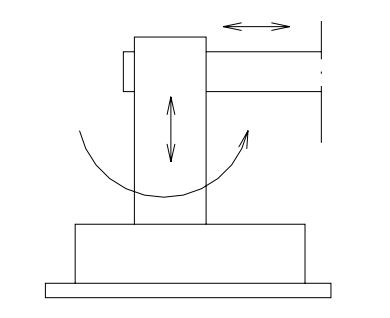
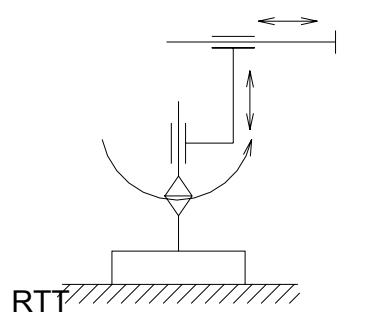

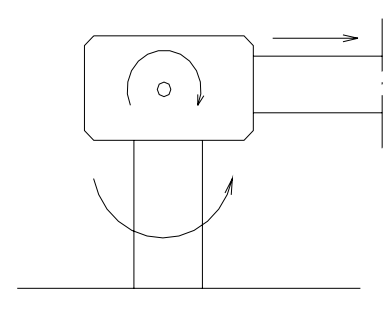
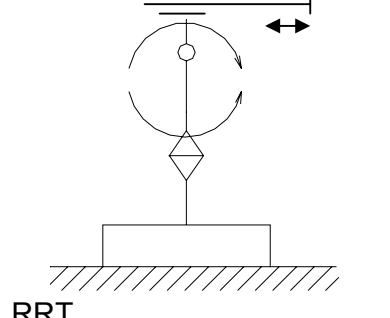
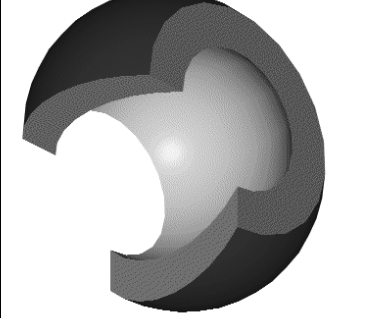
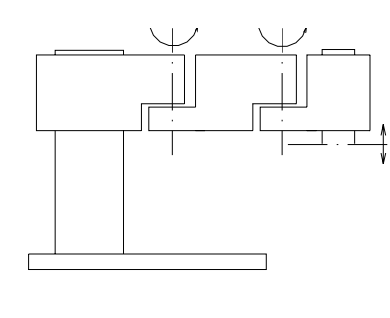
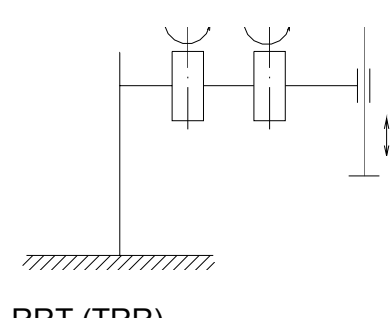
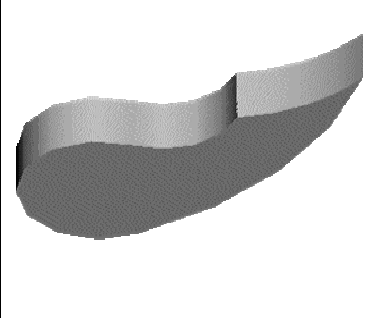
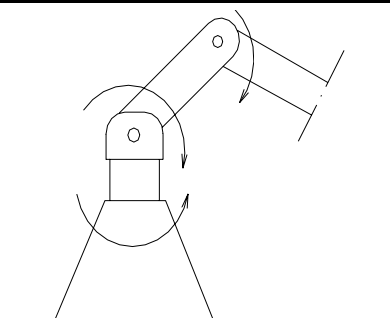
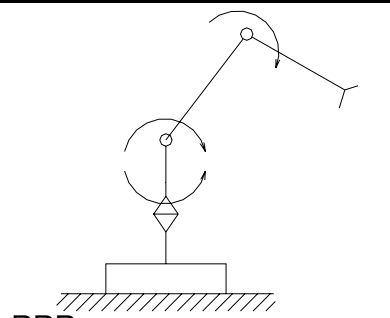
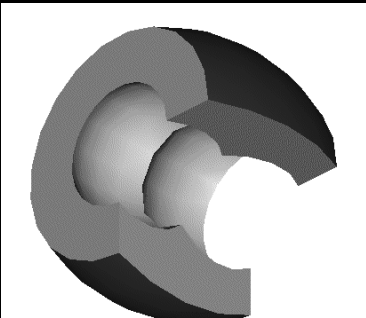
Класификација ИР према нивоу управљања

1. **ручни манипулациони уређаји:** то су уређаји са неколико степени слободе кретања којима управља човек;
2. **секвенцијални роботи:** то су манипулациони уређаји са фиксним или променљивим секвенцијалним управљањем (тешко се програмирају);
3. **понављајући („play-back“) роботи:** оператер извршава задатак „вођењем“ енд-ефектора робота, уз меморисање трајекторија које се касније понављају;
4. **НУ роботи:** програмирају се текстуалним језицима слично као НУМА;
5. **аутономни мобилни роботи:** коришћењем сензорске информације и вештачке интелигенције (Artificial Intelligence) ови роботи разумеју задатак и околину, тако да могу да доносе одлуке самостално, захваљујући претходном машинском учењу, и то у реалном времену.

Класификација ИР са становишта функције и примене

Основне конфигурације индустријских робота

ТИПСКЕ КОНФИГУРАЦИЈЕ ИНДУСТРИЈСКИХ РОБОТА			
Тип	Распоред оса основне конфигурације	Кинематичка шема	Радни простор
Декартова (Картезијанска) конфигурација		 TTT	
Поларно-цилиндрична конфигурација		 RTT	
Сферна конфигурација		 RRT	
Хоризонтална зглобна (лактаста) SCARA		 RRT (TRR)	
Вертикална зглобна (лактаста) антропоморфна		 RRR	

Дворуки пнеуматски индустријски робот LOLA RPD-1.25 (види ppt презентацију!!)

- робот прве генерације – немогућност задавања нивоа брзине и одређивања међупозиција енд-ефектора; позиционирање одређено помоћу граничника и граничних прекидача
- примена: намењен за опслуживање преса (до три пресе у једној роботизованој ћелији, ако је предвиђена обрада пластичним деформисањем у више операција - нпр. извлачење)
- носивост 1.25 daN
- поларно-цилиндрична конфигурација
  - радни простор – исечак шупљег цилиндра
  - 4 степена слободе
    - **транслација**: подизање и спуштање руку
    - **транслација**: извлачење и увлачење руку
    - **ротација** руку око вертикалне осе
  - +
  - **ротација** шаке
  - (степање/отпуштање обрадка се не рачуна у број степени слободе кретања)
- режими рада
  - ручно вођење
  - програмирање обучавањем (ручно одређивање секвенци које се меморишу)
  - циклично понављање више секвенци (непрекидно-аутоматски)
- има искључиво „Point-to-Point” (тачка по тачка) управљање
- пре програмирања робота („on-line”) могу да се подешавају брзине и „дужине” извлачења-увлачења руку робота физичким померањем граничника

Индустријски робот „ГОШКО” GOŠA RG-01 (види ppt презентацију!!!)

- робот друге генерације – има могућност управљања по позицијама сегмената робота (и то по дужинским или угаоним променљивама) и по брзинама – има мерне елементе за сваки зглоб робота који се налазе у погонском серво електро-мотору одговарајућег сегмента руке
  - *енкодере*, за мерење угла ротације
  - *тахо-генераторе*, за мерење угаоне брзине
- мерни системи су интегрисани у склоп погонских електромотора
- примена: манипулација или електролучно заваривање
- носивост 5 daN
- вертикална зглобна (лактаста) антропоморфна конфигурација (RRR)
  - 5 степени слободе
    - **ротација** у бази
    - **ротација** у рамену
    - **ротација** у лакту
  - +
  - **ротација** пропињањем енд-ефектора (ротација око попречне хоризонталне осе)
  - **ротација** ваљањем енд-ефектора (ротација око уздужне осе)
  - додатна оса - степен слободе кретања транслацијом комплетне руке робота дуж пода
- сви ротациони зглобови (осим ротације базе) имају кочнице да би се спречио утицај гравитације на стабилност (равнотежу) робота у периоду када је искључен
- има серво-управљање по свим осама
- може да детектује само крајњу позицију при обучавању коришћењем „teaching box”_a
- не постоји спољашњи сензорски систем (у смислу интеракције са окружењем)
- динамичко уравнотежавање се врши пнеуматским цилиндрима и зглобним четвороуглом, да би завршну позицију робот досегао без амплитуда вибрација, тј. „подрхтавања”
- управљање: „Continuous Path” (управљање по трајекторији - контури)
- програмирање: „on-line” – коришћењем „teaching box”_a и наредби оперативног система